

Szekrényben marad

VISSZHANG - LXII. évfolyam, 23. szám, 2018. június 8.

Rettentő nehéz helyzetben van az emberarcúvá hamisított posztmarxista marxizmuson és Polányin nevelkedett magyar balliberális értelmiség, amely súlyos ellentmondásba keveredik önmagával. Marx és Polányi dicsőítése nem egyeztethető össze a piacgazdaság és globalizáció dicséretével.

Ennek a rettentő nehéz helyzetnek a lenyomata Mihályi Péter és Szelényi Iván cikke, *A nemzetállamok ellenforradalma* (ÉS, 2018/22., június 1.) Egyik oldalról lelkesen üdvözik a globalizáció 2-t, amit úgy jellemeznek, hogy „korábbinál is pregnánsabb, összességében a társadalmi progressziót szolgálja”. S abban bízunk, hogy végre ez a globalizáció „most már tényleg elegendő erő arra, hogy a legbarbárabb nemzeteket is »belerántsa« a civilizációba”. A globalizáció okozta munkaerő-vándorlást úgy értékelik, hogy „a munkaerő szabad áramlásában a globalizáció nagy esélyét látjuk, s egyben azt is gondoljuk, hogy ez korunk egyik legjelentősebb defeudalizációs mozzanata”, aminek nyomán kialakuló új világot „a homo sapiens mint olyan lakja majd be, bőrszín, etnikum, vallás megkülönböztetése nélkül”, ami „a felvilágosodás óta az emberiség legfontosabb emancipatórikus ugrása” lesz.

Csak hogy ebben az írásban a csontváz a szekrényben maradt. Ennek oka a cikkben többször pozitívan értékelt Marx és Polányi. Elméleteik szerint a globalizáció, a piac térnyerése nem pozitív folyamat. A marxi logika szerint a piacosodás az ember áruvá válását és az elidegenedését, a Marx által *A tőkében* csak pénzeszsáknak hívott tőkések uralmát hozza magával. Polányi legfontosabb műve szerint az emberi lét ellehetetlenülése a piacosodás következménye, ami kiváltja a társadalom ellenmozgását.

Marx hosszú élete során sok mindent mondott, néha egymásnak ellentmondó dolgokat is, de ha van életművének fő üzenete, az nem más, mint hogy semmi jót sem hoz magával a világ piacosodása, a tőkének a világ urává válása elkerülhetetlen folyamat, legfeljebb annyit, hogy a világ meghódítása után olyannyira kiéleződnek a tőke világhuralma által okozott ellenmondások, hogy óhatatlanul kialakul a piacot felszámoló, kizsákmányolásmentes szocialista társadalom. Ha Marx olvasná ezt a cikket, akkor vitriolos tolla biztos számon kérné legfontosabb gondolatának elhallgatását és azt, hogy csak a nemzetállam és a globalizáció feldicsérőjének állítják be. A legfurcsább a cikkben, hogy Mihályi és Szelényi Orbán Viktor szájába adja az igazi marxi kritikát: a tőke hatalomra jutása egyet jelent a pénz utáni hajszával, kapzsisággal, mértéktelenséggel, amely válságokhoz vezet, miközben Marxról itt hallgatnak. Ha Marxszal értenek egyet, akkor miért a cikk negatív hőse Orbán Viktor, aki pedig az igazi marxi gondolatot szólaltatja meg? Ha nem értenek egyet Orbánnal, akkor miért hivatkoznak Marxra, akinek gondolatát Orbán visszhangozza?

Ugyanez a logikai ellentmondás merül fel a Polányira való hivatkozásnál is. Polányi elmélete szerint a tőke hatalomra jutása ellehetetleníti az emberi társadalmat, s emiatt beindul a társadalom ellenmozgása, hogy megmentse az embert a mindent áruvá változtató tőkétől. Ha Polányinak igazat adnak, akkor a nemzetállami antiglobalista mozgalmakat, az orbáni, trumpi, putyini ellenforradalmat támogatniuk kellene, nem pedig elítélniük. Ki is fejezi bizonytalanságukat az a mondat, amiben eldöntetlen kérdés, hogy mi is ma a nemzetállam szerepe: „a világpiac túlkapásainak mérséklése” vagy a nemzetállamok a „globalizáció racionalizációját blokkoló provincializmus kifejezései”. Az első állítás szerint, az általuk fontosnak tartott Polányi-féle logika alapján Orbán, Trump és Putyin szerepének pozitívnak kellene lennie. Ha viszont a második állítás igaz, akkor Orbán, Trump és Putyin káros figurák, de akkor Polányinak nincs igaza.

Marx és Polányi rossz alapokra építette a maga közgazdasági elméletét. Ezért ha kézigránatként használják ezeket, akkor az őket dobálók kezében robbannak fel. Baloldali liberálisként csak lényegi,

piacellenes üzeneteik elhallgatásával lehet rájuk hivatkozni. De rájuk hivatkozva a szerzők éppen azokat segítik, akik ellen a cikküket írták. Orbán, Trump, Putyin ugyanis arra építik politikájukat, hogy a globalizáló tőke a kizsákmányolás eszköze, s a nemzetközi tőke uralmával szemben a nemzetállamot kell erősíteni a globalizáció ellen. Marx és Polányi pozitív felemlegetése az ő érveiket erősíti.

Nem Marx és Polányi, hanem Adam Smith az a szerző, akire hivatkozva lehet ellentmondásmentesen érvelni a szabadkereskedelem és az organikus fejlődés mellett. Olyan organikus fejlődés mellett, amelyben fontos szerepet játszik a társadalom önszerveződése, önkéntes alapon történő önvédelme például a szakszervezetek útján.

(A szerző az MTA TK Politikatudományi Intézet tudományos főmunkatársa)